

Karma Kütüphane: Dijital ve Geleneksel Kütüphanelerin Odak Noktası

The Hybrid Library: The Focal Point of Traditional and Digital Libraries

Mehdi Afzali

Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, 06800 Beytepe, Ankara.
afzali@hacettepe.edu.tr

Öz: Günümüzde kütüphaneler geleneksel basılı dermelerden hem basılı hem de dijital kaynakları içeren “karma kütüphaneler”e dönüşmektedir. Bu aşamada karşılaşılan en temel sorun karma kütüphanelerin tanım, amaç ve görevlerinde ortak bir anlayış geliştirilmemiş olmasıdır. Modern kütüphanelerin iki türü olarak dijital ve karma kütüphaneler farklı şekillerde tanımlanmakta, ancak birçok ortak özellikler taşımaktadır. Bu makalede karma kütüphanelerin tanıtımı, özellikleri ve görevleri, dijital ve karma kütüphaneler arasındaki ilişkiler ve karma hizmetler incelenmektedir.

Anahtar sözcükler: Karma kütüphane, dijital kütüphane, geleneksel kütüphane

Abstract: *Many libraries are currently experiencing a transition from traditional print-based collections to one that holds a mix of print and digital resources. This has led to the existence of so called hybrid libraries. A hybrid library conjugates elements of the traditional and the digital library. The most basic challenge is to acquire a common understanding of their definitions, aims, and missions. Digital and hybrid libraries are two kinds of modern libraries, defined as different entities. Definitions of these libraries show some overlap. So, it is not possible to separate them as two completely different types of libraries. The aim of this paper is to investigate the practices of and challenges confronting hybrid and digital libraries.*

Keywords: *Hybrid library, digital library, traditional library*

Giriş

Değişen dünya ve gelişen teknoloji birey ve kurumları da etkileyerek değişime zorlamaktadır. Günümüzde bilginin bir kısmı kâğıt baskıdan çıkarak sanal ve saydam yapılmış materyallere aktarılmakta, elektronik kitap ve dergi sürümleri haline dönüştürülmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler kütüphane hizmetlerinin

gelişmesinde de etkili olmuştur. Rusbridge (1998) gelişmelerin bilgi hizmetlerine yansımaları; elektronik dergi yayıncılığı, son baskı dergilere erişim, gri yayımlara erişim, kaynakların dijital ortama aktarılması, bilgi ağlarındaki kaynaklara erişim, kullanıcı eğitimi ve bilgi yayımında teknoloji kullanımı, çevrimiçi kataloglar, Web temelli belgeler, elektronik kitaplar ve tam metin hizmetler olarak sıralamaktadır. Bu değişim ve gelişmeyle beraber kütüphaneler de elektronik ortama doğru hızlı bir şekilde ilerleyerek, bilginin elektronik olarak üretilip depolandığı, saklandığı ve kullanıma sunulduğu yerler olarak değişmektedir.

Geleneksel kütüphanelerin en olumsuz yönlerinden biri bu kütüphanedeki kaynakların kullanımının çoğunlukla kütüphaneye gelen okuyucuların kullanımı ile sınırlı kalmasıdır. Oysaki günümüzde bilgi teknolojilerindeki gelişmeler ve bilgi ağlarının etkin kullanımı ile kütüphane hizmetleri de değişime uğramıştır. Artık yeni nesil kütüphaneler, fiziksel sınırlarının dışına çıkmayı ve değişik formatlarda, çok daha zengin koleksiyonları, daha bütünlük bir ortamdan etkin ve hızlı bir biçimde zaman ve mekân sınırlaması olmaksızın kullanıcılarına ulaştırmayı hedeflemektedir. Bu da yeni bir kütüphane anlayışının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Literatürde bu anlayışı yansıtan “elektronik kütüphane”, “sanal kütüphane”, “dijital kütüphane”, “duvarsız kütüphane”, “yeni kütüphane”, “geleceğin kütüphanesi”, “çok dilli kütüphane” (polyglot library), “portal kütüphane”, “masaüstü kütüphane” (desktop library), “çevrimiçi kütüphane” (online library) ve “karma kütüphane” (hybrid library) gibi eş anlamlı veya birbirine benzer terimler kullanılmakta ve farklı kişiler ve meslek grupları tarafından farklı yaklaşımlar sergilenmektedir (Gopal, 2003, s. 51-52; Deegan ve Tanner, 2004, s. 20). Bunun temel nedeni dijital kütüphane ve arşivlerle hemen hemen herkesin şu ya da bu şekilde ilgilenmesidir. Bu ilginin sebeplerinden biri dijital bilgilere İnternet aracılığıyla kolayca erişim sağlanmasıdır.

Bilimsel literatürde kütüphaneler değişik türlerle ayrılmaktadır. Bu konuda en önemli parametrelerden biri kütüphaneler tarafından sunulan değişik hizmetler ve kaynaklardır. Kütüphanelerde bilgisayar uygulamalarını değerlendirdiğimizde söz konusu uygulamalar ışığında kütüphaneler geleneksel, otomatik ve elektronik olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır:

- *Geleneksel kütüphane*: Bu tür kütüphanelerde kaynaklar, teknik hizmetler ve bütün işlemler (satın alma, ödünç verme, denetim, kataloglama, sınıflandırma, dağıtım v.s.) kâğıda dayanmaktadır. Bu tür kütüphaneler kâğıt kütüphanesi (paper library) veya kâğıda dayalı kütüphaneler (paper-based library) olarak da tanımlanır. Bu kütüphanelerde her zaman kâğıt olmayan bazı kaynaklar (örneğin, levhalar, film, mikrofiş v.s.) da bulunmaktadır. Ancak bu kaynakların sayısı az olduğundan kütüphanelerin amaç ve işlemlerini fazla etkilememektedir. Geleneksel kütüphaneler materyal için yayıncılara bağılıdır ve ikinci dağıtımçı konumundadırlar. Güçleri yerel dağıtımın hızına bağılıdır. Kullanıcılar kütüphaneye gitmek zorundadır (Buckland, 1997; Subaşıoğlu, 2001, s. 45).
- *Otomatik kütüphane (automated library)*: 1990'lerden itibaren kütüphanelerin teknik işlemleri genellikle bilgisayara bağılı olarak yapılmaktadır. Söz konusu kütüphanelerde bilgiler kâğıt üzerindedir ancak bilgisayar, değişik işlemlerde kullanılmaktadır (Buckland, 1997). Otomatik kütüphane kavramı basılı kaynaklara sahip, ancak işlemleri bilgisayar ortamında yapılan kütüphaneler olarak tanımlanır. Bu tür kütüphanelerde basılı kaynakların kullanımının yanı sıra elektronik ortamda üretilmiş kaynakların sayısı da çoğalmaktadır. Bazı araştırmacılar bu tür kütüphaneler için "karma" terimini kullanmaktadırlar (Deegan ve Tanner, 2004, s. 21).
- *Elektronik kütüphane*: Hem kütüphane işlemlerinin bilgisayar ortamında gerçekleştirildiği hem de kütüphane materyallerinin elektronik ortamda olduğu ve yeni nesil olarak ortaya çıkan bu tür kütüphanelerde artık basılı kaynaklar bulunmamaktadır. Elektronik kütüphaneler genellikle hizmetlerini bilgisayar kullanarak sunmaktadırlar. Bütün işlemler bilgisayar ve Internet aracılığıyla yapılmaktadır. Bu kütüphanelerde diğer iki kütüphane türünden farklı olarak bütün bilgiler sadece dijital bir ortamda yer almakta ve bilgi, elektronik bellek ya da optik disk gibi farklı bir depolama ortamında bulunmaktadır (Buckland, 1997; Subaşıoğlu, 2001, s. 45).

Karma Terimi

"Karma" terimi genellikle iki veya daha fazla çalışma veya servisin birleştirilmesi için kullanılmaktadır (örneğin, karma bilgisayar, karma denetim, karma sistem, karma arayüz vs.). 1970 ve 1980'li yıllarda karma yönetici (hybrid manager) terimi geniş çapta kullanılmış ve bu ad şirketlerde bilgi teknolojisini kişisel ve insani kaynaklarla birleştiren yöneticilere verilmiştir (Oppenheim ve Smithson, 1999, s. 99). Karma terimi birçok terim gibi yeni kütüphanelere isim olarak verilmektedir. Bu terim gelişim ve yaşam teorisine dayanarak biyoloji biliminden alınmıştır. Biyoloji alanında "melez" olarak adlandırılan bu kavram iki ya da daha fazla farklı kökenden oluşan sistemin (hayvanın veya bitkinin) birleşmesinden ortaya çıkan yeni tür olarak tanımlanmaktadır (Karol, 2004, s. 435). Kütüphanecilik ve bibliyolijide karma terimi basılı ve elektronik ortamların birbiriyle uyum sağlamasını göstermek için kullanılmaktadır.

Van House ve Sutton'a (1996) göre türlerde değişim ve

diğer türlerle karışarak yeni türler meydana getirme hayatta kalmak için izlenen önemli bir stratejidir. Ranganathan'ın beşinci yasında da belirtildiği gibi kütüphane yaşayan bir organizmadır. Kütüphane yaşayan bir sistem olarak düşünülürse, kaynak türlerinin değişim sürecinde kütüphanelerin yaşamaya devam etmesi yeni ve eski kaynaklar arasında uyum sağlamalarına bağılıdır. Kütüphanelerde karma hizmetlerin sunulması 1980'lerin sonlarından itibaren akademik kuruluşlar ve üniversite kütüphanelerinde başlatılmıştır (Garrod, 1999, s. 189). Battin (1984) kütüphaneler ve bilgi merkezlerini birleştirerek "bilimsel bilgi merkezleri"nin kurulmasını önermiştir. Daha sonra Cimbala (1987, s. 394) Battin'in karma sözcüğüne dayanarak "bilgisayarlı kütüphaneci" terimini kullanmıştır. Oppenheim ve Smithson (1999, s. 99) bu terimin tarihsel gelişimini incelemişler ve "karma kütüphane" teriminin ilk olarak Sutton (1996) tarafından kullanıldığını saptamışlardır.

Son zamanlarda karma terimi bibliyolijinin başka konularında da kullanılmaktadır. Paralı dergilerde yazar tarafından bedeli ödenerek açık erişime sunulan elektronik dergi türlerine karma dergiler (hybrid journals) adı verilmektedir. Bunun yanı sıra bu tür dergileri yayımlayan yayıncılara da "karma yayıncı" adı verilmektedir (Suber, 2006).

Karma Kütüphane Projeleri

1990'ların başında İngiltere'de üniversitelerin kurduğu Ortak Bilgi Sistemleri Komitesi (JISC) de eLib (Electronic Library¹) projesini başlattı. İlk aşamada eLib projesi için üç yıllık bir destek sağlandı. Proje çerçevesinde dijital kütüphanelerle ilgili birçok rapor hazırlandı. Bu programın birinci aşamasıyla ilgili rapor 1994'te, ikincisi ise 1995'te yayımlandı (JISC, 1994, 1995; Raitt, 2000, s. 26). E-Lib programının üçüncü ve son aşaması 1998 ile 2000 arasında dört kategoride gerçekleştirildi: 1) Karma kütüphaneler; 2) Clump (yüksek çapta bilgi keşfi); 3) Arşivleme ve 4) Önceki planların hizmete sunulması. Üçüncü aşamanın ilk kategorisinde beş karma kütüphanenin kurulması planlanmıştı (Rusbridge, 1998).

- *Agora*: Doğu Anglia Üniversitesindeki konsorsiyumda başlatılan projede geniş alanda bilgi hizmetlerinin verilmesi ve aynı zamanda karma kütüphanelerin yönetimiyle ilgili kütüphanelerin becerileri ve deneyimlerinin geliştirilmesi araştırılmaktaydı (Agora, 2003).
- *BUILDER*: Ocak 1998 ile Aralık 2000 arasında gerçekleştirilen BUILDER (Birmingham University Integrated Library Development and Electronic Resource) projesinde eğitim ve araştırma alanlarında Birmingham Üniversitesinde bir karma kütüphanenin oluşturulması amaçlanmıştır. Projede eğitimle ilgili bazı alanlar örneğin, eğitim programlarının birleştirilmesi, öğretim görevlilerinin desteklenmesi, üniversitelerde kaynakları dijitalleştirerek bütün kaynaklar için ortak bir üst verinin (metadata)

¹ <http://www.ukoln.ac.uk/elib/>

kullanılması ve hizmetlere entegre edilmesi ele alınmıştır (Pinfield ve diğerleri, 1998; BUILDER, 2003).

- **HEADLINE:** Londra Ekonomi Koleji tarafından desteklenen HEADLINE (Hybrid Electronic Access and Delivery in the Library Networked Environment) projesinin amacı karma kütüphanelerdeki teknik sorunların çözülebilmesiydi (Pinfield ve diğerleri, 1998; HEADLINE, 2003).
- **HyLiFe** (Hybrid Library of the Future): Northumbria Üniversitesi tarafından desteklenen projede akademik kütüphanelerde kullanıcıların farklı istekleri, eğitim programları ve kurumsal destekler ele alınarak elektronik ve geleneksel hizmetlerin incelenmesi amaçlanmıştır (HyLiFe, 2003).
- **MALIBU:** MALIBU (MANaging the hybrid LIBrary for the Benefit of Users) projesinde Londra Kraliyet Kolejindeki bir karma kütüphanenin kurulması amaçlanmıştır (Oppenheim ve Smithson, 1999, s. 101). MALIBU ve HyLiFe daha çok organizasyon yönetiminin geliştirilmesi ve kullanıcıların bilgi gereksinimlerine yönelik projeler idi (Pinfield ve diğerleri, 1998; MALIBU, 2003).

E-Lib projelerinde genel olarak kütüphane hizmetlerinin dijital kaynaklara entegre edilmesi ele alınmıştır. Projeler birbirinden farklı olmalarına rağmen hepsinin temel amacı kütüphane hizmetlerinde yeni yöntemlerin kullanılması ve güncel bilgi hizmetlerinin kişiselleştirilmesidir (Breaks, 2001).

1998'de "karma kütüphane" projelerinin başlatılmasıyla birlikte bilimsel literatürde bu terimin kullanılması yaygınlaştı (Pinfield ve diğerleri, 1998). 21. yüzyılın başlarından itibaren başka projeler de gerçekleşti. Bu kütüphanelerin ilk örnekleri üniversite ve eğitim merkezlerinde hizmete sunulmuştur. 2001'de Leeds Üniversitesi ve Otago Üniversitesinde başlatılan projeler, elektronik ve geleneksel kaynaklar arasındaki ilişkiyi sağlamayı amaçlayan modellerdendir.

Karma Kütüphanelerin Özellikleri ve Görevleri

21. yüzyılda basılı ve elektronik kaynaklarla ilgili hizmetlerin birleştirilmesi vurgulanırken, karma kütüphane, geleneksel ve dijital kütüphaneler arasında bir bağ olarak gösterilmiştir (Smithson, 1999, s. 98). Gelişen teknoloji ile birlikte ortaya konan yeni kütüphaneciliğin ana unsuru, birden çok kütüphanenin birbiriyle çevrimiçi bağlantılı olmalarıdır. Bu tür kütüphaneler zengin hizmetler sunmak amacıyla değişik kaynaklar ve güncel teknolojileri kullanmaktadırlar. Bu tür hizmetleri veren kütüphaneler Crawford (1999) tarafından karmaşık kütüphane (Complex Library), Oppenheim ve Smithson (1999, s. 99) ve Robinson (2001) tarafından kapı kütüphane (Gateway Library) olarak adlandırılmıştır.

Karma ortam kaynakların basılı ve elektronik sürümlerini ve yerel veya uzaktan desteklenen hizmetleri içermektedir. Kaynakların nerede arşivlendiklerini göze almadan tarama, istek, kullanım, dağıtım vs. gibi işlemlerin bazıları veya hepsi sağlanmaktadır. Böyle bir ortamın çalışma alanları

kütüphaneler, arşivler ve müzeler olabilir (Russell, Gardner ve Miller, 1999). Rusbridge'e (1998) göre karma kütüphane geleneksel ve dijital kütüphaneleri birbirine bağlayan, basılı kaynakların elektronik ortama aktarıldığı ve elektronik kaynaklarla birarada yer aldığı bir kütüphanedir. Smithson'a (1999, s. 98) göre karma kütüphane, dijital kütüphanelere giden yolun tam ortasındadır. Breaks'e (2002, s. 105) göre basılı ve elektronik kaynaklara erişim sağlayan her kütüphane bir karma kütüphanedir.

Karma kütüphanenin görevi yerel, ulusal ve uluslararası çevrelerdeki dijital veya geleneksel bilgileri bütünleşik olarak tarama imkânı sağlamaktır. Bu kütüphaneler fiziksel ve sanal hizmetlerin verildiği bir ortam olarak düşünülmekte ve kullanıcıların profesyonel çalışmaları (bilgi taramadan bilgiye erişime kadar) iş yerlerinde desteklenmektedir (Pinfield ve diğerleri, 1998). Bütünleşik bilgi hizmetleri çerçevesinde kütüphanedeki bütün kaynaklar biraraya toplanmış ve elektronik kapı (gateway) yoluyla erişilebilir hale getirilmiştir. Bu kapılara geleneksel kütüphaneler gibi hem yerel ağlar hem de Internet aracılığıyla uzaktan erişilebilmektedir (Breaks, 2001).

Karma kütüphaneler kurma düşüncesi, kullanıcıların bütün bilgi gereksinimlerini karşılamak için geleneksel veya elektronik kaynakların tek başlarına yeterli olmamasından kaynaklanmıştır. Geleneksel işlemlerin bilgi edinme sürecinde yetersiz olduğu ve dijital kütüphanelerin de bu konuda tam olarak (en azından şimdilik) başarılı olmadıkları bilinmektedir. Geleneksel kütüphaneler sanat, bilim, tarih, kültür ve ekonomi alanlarında değerli ve önemli kaynaklara sahiptir. Ancak basılı ortamda bilginin taranması ve sağlanması zorunludur. Araştırmacılar genellikle bilgi gereksinimlerini kolayca karşılayan kaynakları kullanmaktadırlar. Bu nedenle kullanıcılar ilk önce web aracılığıyla kolaylıkla erişilebilen kaynakları seçmektedirler.

Karma kütüphaneler elektronik kütüphanelerden farklıdır. Bu kütüphaneler elektronik ortamdan kolaylıkla erişilen kaynakların yanı sıra elektronik ortamda olmayan bilgi kaynaklarına da erişmeyi öngörmektedir.

Rusbridge'e (1998) göre karma kütüphaneler gelişmiş teknolojiler kullanarak değişik bilgi kaynaklarından yararlanmak amacıyla çalışan kütüphanelerdir. Bu kütüphanelerde kullanıcılara sunulan hizmetler basılı kaynakların ödünç verilmesinden elektronik kaynakların tam metinlerine erişilebilmesine kadar uzanmaktadır.

Bir diğer önemli konu ise özelleştirilmiş sistemlerdir (tailored systems). Başka bir ifadeyle bir karma kütüphanede kullanıcıların bilgi gereksinimlerini karşılamak amacıyla özel kullanım gruplarının planlanması ve her kullanıcının profiliyle ilgili bilgiye erişme önceliklerinin sağlanmasıdır. Karma bilgi ortamında hazırlanan karşılıklı taramalar ve bütünleşik hizmetler, istediğimiz bilgiye erişme fırsatı sağlar (Russell, Gardner ve Miller, 1999).

Karma kütüphanelerin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz (Raitt, 2000, s. 26; Rowlands ve Bawden, 1999, s. 198-199):

- Geleneksel ve dijital kaynakların birlikte yaşadığı bir ortamdır;
- Daha önce kurulmuş ve çalışan bir kütüphanenin temelinde kurulmaktadır;
- Derme hem fiziksel kaynaklar hem de Internet üzerindeki dijital kaynakları kapsar;
- Diğer kütüphanelerde olduğu gibi bilginin üretimi, toplanması, organizasyonu ve sunulmasıyla ilgili işlemler desteklenmektedir;
- Fiziksel dermelerin geliştirilmesi ve depolanması fiziksel bir ortamda gerçekleşmektedir;
- Basılı ve elektronik kaynaklara erişim fiziksel bir yerle sınırlı değildir;
- Değişik sürümlerdeki kaynakların taraması birleşik veya tek bir araç yoluyla gerçekleşmektedir;
- Kullanıcıların bilgi gereksinimlerine göre kaynak, araç, hizmet ve teknoloji seçilmektedir. Bu sebeple özelleşmiş ve kişisel hizmetler ve özel profiller karma kütüphaneler tarafından sunulan hizmetlerden biridir;
- Kullanıcıların bilgi gereksinimleri göz önüne alınarak yüksek teknolojiler ve değişik materyallerden yararlanılmaktadır.

Karma kütüphanelerin kurulması çok zordur. Çünkü bu kütüphanelerin ortam ve hizmetlerinin bir kısmı fiziksel, bir kısmı sanaldır. Bu nedenle hem geleneksel kütüphanelerin hem de dijital kütüphanelerin karşılaştığı bütün sorunlarla karşılaşmaktadır. Başka bir ifadeyle bilgi hizmetleriyle ilgili olarak genellikle iki kaynak türü ve bu kaynaklara bağlı olarak iki farklı hizmet ortamıyla karşı karşıyayız.

Karma ve Dijital Kütüphaneler Arasındaki İlişkiler

Kütüphanelerdeki kaynakları üç gruba ayrılabiliriz:

- *Dijital olmayan kaynaklar*: Dijital sürümleri olmayan ve yakın dönemde dijital olma ihtimali az olan kaynaklar;
- *Dijitalleştirilmiş kaynaklar*: Geleneksel bilgi kaynaklarının dijital ortama kaydedilmiş biçimleri;
- *Dijital kaynaklar*: Dijital olarak yaratılmış ve orijinali dijital olan kaynaklardır.

1990'ların başında dijital kütüphanelerle ilgili çalışmalar ilk olarak ABD Kongre Kütüphanesi'nde "American Memory" adlı bir çalışmayla başlatıldı. 1994-1998 yılları arasında Amerikan Ulusal Bilim Vakfı'nın (NSF) Dijital Kütüphaneler Girişimi'ni (DLI-Digital Libraries Initiative) destekleme kararı alarak ilk aşamada altı üniversiteye parasal destek sağlamasıyla birlikte bu alandaki çalışmalar hız kazandı. 1998 sonrası girişim farklı projelerin de

katılımı ile gelişmiş ve çalışmalar bu büyük projenin ikinci devresi (DLI2) üzerine yoğunlaşmıştır. Söz konusu projeler, dijital formda bilginin elde edilmesi, depolanması, düzenlenmesi, yönetilmesi, iletişim ağları aracılığı ile taranması ve bilgi erişim üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Dijital kütüphanelerin karma kütüphanelere göre hem çok farklı hem de çok benzer özellikleri bulunmaktadır. Bazı araştırmacılar yeni teknolojilerle desteklenen yeni kütüphaneler için karma terimini kullanmaktadırlar. Deakin Üniversitesindeki karma kütüphane projesinde karma ve dijital kütüphanelerin her birinin ayrı bir kütüphane türü olduğu vurgulanmış ve ikisi arasındaki bağlantının sağlanmasının sadece teknolojiyle olabileceği bildirilmiştir (Gregory, 2000, s. 82). Bakeri, Bakar ve Abdoulaye (2002) Malezya üniversitelerindeki karma kütüphaneleri incelediklerinde aynı görüşü savunmuşlardır. Deegan ve Taner'e (2004, s. 21) göre karma terimi gerçeklere daha yakın ve uygundur. Çünkü anlamı dijitale göre daha geniştir ve elektronik ortamda olmayan birçok kaynak türünü de kapsamaktadır.

Dijital terimi şimdiye kadar birçok araştırmacı tarafından kapsamlı olarak kullanılmıştır. Ancak konuyla ilgili yapılan araştırmaları incelediğimizde dijital teriminin değişik tanımlarıyla karşılaşmaktayız. Dijital kütüphanelerin tanımlamalarında dijital koleksiyonlarla ilgili iki değişik görüş vardır. Bazı araştırmacılar dijital kütüphanelerde hem dijital koleksiyonun hem de geleneksel kaynakların olabileceğini belirtmişlerdir. Dijital ve karma kütüphanelerin birçok özelliği ortaktır. Birçok dijital kütüphane daha önce kurulmuş bir kütüphanenin temelinde işe başlamıştır ve mevcut geleneksel kütüphanelerin yapısından uzak değildir.

Cleveland (1998), dijital kütüphaneleri geleneksel kütüphanelerin dijitalleştirilmiş şekli olarak görmekte ve bu tür kütüphanelerde dijital kaynakların yanı sıra geleneksel kaynakların da olabileceğini söylemektedir. Bu görüşe karşı olan bazı araştırmacılar dijital kütüphanelerde sadece dijital kaynakların bulunduğunu öne sürmüşlerdir (Odlyzko, 1997).

Bazı araştırmacılara göre kütüphanelerin gelişmesinin son noktası dijital kütüphanelerdir. Bu durumda karma kütüphaneler geleneksel kütüphaneden dijital kütüphaneye geçiş aşamasıdır (Rusbridge, 1998).

Farklı görüşlerin ortak noktası geleneksel kaynakların dijitalleştirilmesi gerektiğidir.

Birkaç nokta dışında karma kütüphanelerin özellikleri ile dijital kütüphanelerinkiler çakışmaktadır. Dijital kütüphanelerin temel işlemlerinden biri uzun dönemde yazılı kültürün korunmasıdır. Buradaki korumadan amaç fiziksel olarak yaratılan kaynakların uygun ve güncel teknolojiler kullanılarak kullanıcılara sunulmasıdır. Aynı zamanda yok olma tehlikesi olan kaynakların sürümlerini değiştirerek korunmalarının sağlanmasıdır (Deegan ve Tanner, 2004, s. 180).

Geleneksel kütüphaneler, özellikle milli kütüphaneler insanlığın kültür tarihinin en önemli kaynaklarına sahiptir.

Bu kaynaklar arasında nadir eserler nesilden nesile aktarılan en değerli hazinelerdir. Bu kaynakların dijital ortamda hizmete sunulması geleneksel kütüphanelerde proje halinde başlatılmıştır. ABD Kongre Kütüphanesi 1990'ların başında "American Memory" adlı bir çalışma başlatarak Amerikan tarihi açısından önem taşıyan bazı belgeleri (içlerinde çoklu ortam türü belgeler de var) dijital ortama aktardı. Yine aynı yıllarda en çok kullanılan 5000 kitabın 2000 yılına kadar dijital ortama aktararak Internet aracılığıyla bütün kütüphanelerin kullanımına açılması planlandı. Aynı yıllarda Fransız Ulusal Kütüphanesi de belli başlı kaynakları dijital ortama aktarmak için önemli miktarlarda bütçe ayırmaya başladı. Bu projelerin yanı sıra bir çok milli kütüphane (örneğin İskoçya ve Yeni Zelanda) gelecekteki gelişmeleri göze alarak karma modeli en uygun model olarak görmektedirler (Guy, 2000; National Library of New Zealand, 2002). Milli kütüphanelerde bilgi kaynaklarının hepsine erişim sağlamak ve ülkedeki bütün kullanıcılara geleneksel ve fiziksel kaynakların yanı sıra elektronik kaynaklar konusunda da hizmet vermek amacıyla özel karma hizmetler planlanmıştır.

Sonuç

Yeni ve gelişmiş kütüphanelerin birçok ortak özelliklerinin yanı sıra farklı yönleri de vardır. Bu kütüphaneler arasındaki farklı özellikler sınırların belirlenmesini zorlaştırmıştır. Bu farklılıkların her biri kendi başına önemlidir ve özellikle geleneksel kütüphanelerin stratejilerini etkilemektedir.

Dijital ortamdaki kaynakları kullanmak ve bu tür kaynakları hizmete sunmak giderek kütüphanelerin kaçınılmaz görevlerinden biri olmuştur. Bu kaynakların geleneksel kaynaklardan bağımsız olarak kullanılması, karma hizmetlerin kapsamlı bir biçimde sunulması için yeni bir ortam yaratmaktadır. Geleneksel kaynaklarda farklı bağlantıların olması bu kaynakların elektronik ortamda hizmete sunulmasını zorlaştırmaktadır.

Karma kütüphane yeni bir kütüphane türü olarak kurulmamaktadır. Bu kütüphaneler hizmet veren ve çalışmakta olan bir geleneksel kütüphaneye dayanmaktadır. Geleneksel kütüphanelerde olan sorunlar karma kütüphanelerin yapısında kolaylıkla olumsuz etkiler bırakabilir. Basılı kaynakların hepsinin dijital bir ortamda sunulması kolaylıkla gerçekleşemez. Ancak yakın gelecekte birçok alanda özellikle teknoloji, ekonomi, hukuk ve sosyoloji alanlarında büyük yatırımlarla bu işin gerçekleştirilmesi mümkündür. Karma kütüphanelerin yöneticileri teknolojilerden yararlanarak geleneksel sistemin geliştirilmesine çalışmaktadırlar. Aynı zamanda geleneksel sistemin, dijital sistemin gelişmiş teknolojisiyle birleşmesi ve iki değişik ortamın bir yerde bütünleştirilmesi yöneticilerin ele aldığı en önemli konulardır.

Dijital kütüphanelerin kurulması için bütçe sıkıntısı en eski problemlerden biridir. Şimdiye kadar dijital kütüphanelerin kurulması için milyonlarca dolar harcanmıştır. Kütüphaneler bu konuda yeterince finansman

kaynağı olmamasından dolayı sıkıntı çekmektedirler. Bu nedenle dijital olmayan kaynaklar uzun yıllar dijital ortamın dışında kalmak zorundadırlar. Geleneksel kütüphaneler bu sorunlar aşılıncaya kadar değerlerini koruyacaklardır.

Gelecekte dijital kütüphanelerin akıbetinin ne olacağı tam olarak bilinmese de bu tür kütüphaneler hızla gelişmektedir. Ancak bugünkü kütüphaneler insanlık tarihinin binlerce yıllık kültür ve uygarlığının temelidir ve tarih boyunca yapılan yatırımlar sonucunda ortaya çıkmışlardır. Bu kütüphanelerin içinde milli kütüphanelerin önemi daha fazladır. Bugün milli kütüphaneler kuruluş amaçları doğrultusunda her tür kaynağın biraraya toplandığı ve her tür hizmetin sunulduğu kütüphaneler olmak zorundadırlar.

Sonuç olarak bugün birçok kütüphane hem geleneksel hem de elektronik ortamda hizmet vermektedir. Bu kütüphaneler geleneksel ortamdan çıkma çabasındadırlar, ancak dijital ortama hâlâ tam olarak geçememişlerdir. Söz konusu durumu bir geçiş süreci olarak gördüğümüz zaman "karma kütüphane" yeni kütüphaneler için kullanılacak en uygun ad olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü karma kütüphaneler geleneksel ve dijital kütüphanelerin odak noktasıdır ve her iki ortamın birleştirildiği yerlerdir.

Kaynakça

- Agora*. (2003). 3 Ekim 2005 tarihinde <http://hosted.ukoln.ac.uk/agora/scope.html> adresinden erişildi.
- Battin, P. (1984 Summer). The electronic library: a vision for the future. *EDUCOM Bulletin*, 19(2), 12-17, 34.
- Bakeri, A., Bakar, A. ve Abdoulaye, K. (2002). Collection development for the digital age: The case of Malaysia. *Lecture Notes in Computer Science* içinde (cilt 2555, s. 366-378). Berlin: Springer-Verlag.
- Breaks, M. (2001). The eLib hybrid library projects. *Ariadne*, 28. 24 Ekim 2006 tarihinde <http://www.ariadne.ac.uk/issue28/hybrid/intro.html> adresinden erişildi.
- Breaks, M. (2002). Building the hybrid library: a review of UK activities. *Learned Publishing (Association of Learned and Professional Society Publishers)*, 15(2): 99-107.
- Buckland, M. (1997). *Redesigning library services: a manifesto*. 10 Ekim 2006 tarihinde <http://sunsite.berkeley.edu/Literature/Library/Redesigning.html> adresinden erişildi.
- BUILDER*. (2003). 14 Ekim 2006 tarihinde <http://builder.bham.ac.uk/> adresinden erişildi.
- Cimbala, D. (1987). The scholarly information center: an organizational model. *College & Research Libraries*, 48, 393-398.
- Cleveland, G. (1998). Digital libraries: Definitions, issues and challenges. *IFLA UDT Core Programme Occasional Paper*. 20 Ekim 2006 tarihinde <http://www.ifla.org/VI/5/op/udtop8/udtop8.pdf> adresinden erişildi.
- Crawford, W. (1999). *Being analog: creating tomorrow's libraries*. Chicago: American Library Association.
- Deegan, M. ve Tanner, S. (2004). *Ayendeye dijitaliye ketabkhaneha* (A. Gilvari, Çev.) [Digital futures: strategies for the information age]. Tahran: Debezeş, Çapar.

- Garrod, P. (1999). Survival strategies in the learning age: hybrid staff and hybrid libraries. *Aslib Proceedings*, 51(6): 187-194.
- Gopal, K. (2003). *Kitabhanehai dijital der asre etelaat elektronik* (A. Radbaveh, Çev.). [Digital library in electronic information era]. Tahrán: Engineering Research Institute.
- Gregory, L. (2000). Technologies for the hybrid library. *Serials Review*, 26(3): 80-82.
- Guy, R. (2000). Developing the hybrid library: progress to date in The National Library of Scotland, *The Electronic Library*, 18(1): 40-50.
- HEADLINE. (2003). 4 Ekim 2006 tarihinde <http://www.headline.ac.uk/> adresinden erişildi.
- HyLiFe. (2003). 5 Ekim 2006 tarihinde <http://www.unn.ac.uk/~xcu/hylife> adresinden erişildi.
- JISC. (1994). *Circular 4/94 FIGIT Framework*. Bristol: JISC, 1994. 20 Ekim 2006 tarihinde http://www.jisc.ac.uk/pub/c4_94.html adresinden erişildi.
- JISC. (1995). *Circular 11/95 Electronics Library Programme (eLib): targeted call for new proposals*. Bristol: JISC. 20 Ekim 2006 tarihinde http://www.jisc.ac.uk/pub/c11_95.html adresinden erişildi.
- Karol, S. (2004). *Biyoloji terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- MALIBU. (2003). 17 Ekim 2006 tarihinde <http://www.kcl.ac.uk/humaities/cch/malibu/> adresinden erişildi.
- National Library of New Zealand. (2002). *Briefing for the incoming minister National Library of New Zealand*. 24 Nisan 2006 tarihinde <http://www.natlib.govt.nz/files/1pubbim.pdf> adresinden erişildi.
- Odlyzko, A. (1997). Silicon dreams and silicon bricks: continuing evolution of libraries. *Library Trends*, 46(1), 152-167.
- Oppenheim, C. ve Smithson, D. (1999). What is the hybrid library? *Journal of Information Science*, 25(2), 97-112.
- Pinfield S., Eaton, J., Edwards, C., Russell, R., Wissenburg, A. ve Wynne, P. (1998). Realizing the hybrid library. *D-Lib Magazine*, 4(9). 20 Ekim 2006 tarihinde <http://www.dlib.org/dlib/october98/10pinfield.html> adresinden erişildi.
- Raitt, D. (2000). Digital library initiatives across Europe. *Mark Computers in Libraries*, 20(10), 26-35.
- Robinson, K. (2001). The future is hybrid: libraries in the 21st century: a one day workshop. *Ariadne*, 26, 4 Ekim 2006 tarihinde <http://www.ariadne.ac.uk/issue26/kate-robinson/intro.html> adresinden erişildi.
- Rowlands, I. ve Bawden, D. (1999). Digital libraries: a conceptual framework. *Libri*, 49, 192-202.
- Rusbridge, C. (1998). Towards the hybrid library. *D-Lib Magazine*, 7(7/8). 14 Ekim 2006 tarihinde <http://www.dlib.org/dlib/july98/rusbridge/07rusbridge.html> adresinden erişildi.
- Russell, R., Gardner, T. ve Miller, P. (1999). Models Information Architecture (MIA). *Requirements analysis study of hybrid library environments*. 25 Eylül 2006 tarihinde <http://www.ukoln.ac.uk/dlis/models/requirements/overview/> adresinden erişildi.
- Smithson, C.D. (1999). What is the hybrid library. *Journal of Information Science*, 25, 97- 112.
- Subaşıoğlu, F. (2001). Dijital kütüphaneler: tanımlama sorunu. *Türk Kütüphaneciliği*, 15, 45-54.
- Suber, P. (2006). Nine questions for hybrid journal programs. *SPARC Open Access Newsletter*, 101. 25 Aralık 2006 tarihinde <http://www.earlham.edu/~peters/fos/newsletter/09-02-06.htm> adresinden erişildi.
- Sutton, S.A. (1996). Future service models and the convergence of functions: the reference librarian as technician, author and consultant. K. Low (Ed.), *The roles of reference librarians: today and tomorrow* içinde (s. 125-143). New York: The Haworth Press.
- Van House, N. ve Sutton, S. (1996). The Panda Syndrome: an ecology of LIS education. *Journal of Education for Library and Information Science*, 37, 131-147.